

سرشناسه: حسین زاده، محمد، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور: عقلی به روایت تاریخ // تالیف محمد حسین زاده.

مشخصات نشر: قم: دارالکتاب، ۱۳۹۳. مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۱۳-۶۲-۷

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: عقلی موضوع: عقلی -- تاریخ

رده‌بندی کنگره: DSR ۲۱۰۷ ۱۳۹۳ ح ۵ ق ۱

رده‌بندی دیویی: ۵۳۴۷/۹۵۵ شماره کتابشناسی ملی: ۳۵۷۰۰۳۵

انشارات دارالکتاب جزیری

عقلی به روایت تاریخ

تألیف: محمد حسین زاده

ویراستار: روح‌الله حسین زاده

ناشر: انتشارات دارالکتاب (جزایری)

ساختمان ناشران، خیابان ارم، قم

تلفن: ۳۷۷۴۲۴۲۸ - ۳۷۷۴۱۲۴۱ تلفاکس: ۳۷۷۴۴۵۶۸ همراه: ۰۹۱۲۱۵۱۸۵۷۷

چاپ اول / ۱۳۹۳ شمسی / چاپخانه: شریعت / شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

بهاء: ۲۰۰۰۰ تومان

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۱۳-۶۲-۷ ISBN: 978-964-8013-62-7

(کلیه حقوق چاپ و نشر محفوظ است)

عقیلی

به روایت تاریخ

www.ketabo.ir

تألیف

محمد حسین زاده

انتشارات دارالکتاب جزیری

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	مقدمه از: دکتر غفار پور بختیار
۱۷	مقدمه مؤلف
۲۰	تقدیر و تشکر
فصل اول: وضعیت جغرافیای طبیعی و تاریخی منطقه‌ی عقیلی	
۲۵	موقعیت، حدود، مساحت
۲۶	نواحی کوهستانی
۲۷	نواحی هموار و دشت
۲۸	چشمه‌ها
۳۰	رودها
۳۲	آب و هوا
۳۳	جنگل‌ها و مراتع
۳۵	گونه‌های جانوری
۳۶	گونه‌های گیاهی
۳۶	جغرافیای تاریخی
۳۶	تاریخچه‌ی عقیلی به روایت منابع تاریخی
۴۰	قصبات قدیمی
۴۳	روستاهای قدیمی که در طول ادوار گذشته بر اثر حوادث در منطقه‌ی عقیلی از بین رفته‌اند:
۴۶	شهرهای جدید
۶۵	روستاهای قدیم و جدید
فصل دوم: وضعیت اجتماعی و فرهنگی	
۸۵	نژاد و زبان

۸۵	دین و اعتقادات
۸۷	آداب و رسوم
۱۱۲	سباورها
۱۱۶	آموزش و پرورش به سبک قدیم
۱۱۸	آموزش و پرورش به سبک جدید
۱۲۲	ضرب المثل ها
۱۲۴	ناموران عقیلی
۱۵۵	بازی های محلی

فصل سوم: وضعیت اقتصادی

۱۶۱	کشاورزی
۱۷۵	دامپروری
۱۷۶	معادن و صنایع
۱۷۷	راه های ارتباطی

فصل چهارم: مبارزات سیاسی و میهن پرستانه ی مردم عقیلی

۱۸۳	نقش مردم عقیلی در انقلاب مشروطیت و فتح تهران
۱۸۶	مبارزات مردم عقیلی در زمان رضاشاه پهلوی و جنگ سفید دشت
۱۹۳	مبارزات مردم عقیلی در زمان محمدرضا شاه پهلوی
۱۹۶	تأسیس کمیته انقلاب اسلامی
۱۹۷	نقش مردم عقیلی در جنگ ایران و عراق

فصل پنجم: عقیلی از زبان جهانگردان و مورخان داخلی و خارجی

۲۰۳	سید عبدالله جزایری
۲۰۴	عبد الغفار نجم الملک
۲۰۴	حسین قلی خان نظام السلطنه مافی

۲۰۵	خسرو خان سردار ظفر بختیاری
۲۰۶	محمد نصیر حسینی فرصت الدوله (شیرازی)
۲۰۶	احمد کسروی تبریزی
۲۰۷	سید محمد علی امام شوشتری
۲۰۷	حسین مزکی گتوندی
۲۰۷	احمد اقتداری
۲۰۸	جغرافیای اسامی دهات کشور
۲۰۸	سر لشکر هانری راولینسون انگلیسی
۲۰۹	سر آستین هنری لارد انگلیسی
۲۱۰	خانم ا-ک-س لمبتون انگلیسی
۲۱۱	سر اورل آستین اشتاین انگلیسی
۲۱۱	پروفسور جن. راف گارثویت آمریکایی
۲۱۲	الیزابت مکین روز انگلیسی

فصل ششم: حوادث و بلایای طبیعی و وقایع تاریخی در عقیلی

۲۱۵	طاعون ۱۲۴۷ ه. ق.
۲۱۶	بارش تگرگ سال ۱۲۶۸ ه. ق.
۲۱۶	هجوم ملخ سال ۱۲۸۲ ه. ق (در زمان ناصرالدین شاه قاجار)
۲۱۷	خشک سالی و قحطی سال ۱۲۸۵ ه. ق.
۲۱۷	سیل مخرب سال ۱۳۰۱ ه. ش.
۲۱۷	خمله یوزپلنگ معروف به (بچه بر) در دهه اول و دوم ۱۳۰۰ ه. ش.
۲۱۸	سال خاکی ۱۳۱۱ ه. ش.
۲۱۸	خشک سالی و قحطی سال ۱۳۲۱ ه. ش (معروف به سال صالح آبادی)
۲۱۹	هجوم ملخ (سال گُلنی) ۱۳۴۱ ه. ش.

- ۲۲۰ خشک سالی و قحطی سال ۱۳۴۴ ه.ش.....
- ۲۲۰ سیل مخرب سال ۱۳۴۸ ه.ش.....
- ۲۲۰ بارش تگرگ ۱۳۴۹ ه.ش.....
- ۲۲۰ سیل و طوفان شدید سال ۱۳۵۴ ه.ش.....
- ۲۲۱ سیل ویرانگر سال ۱۳۵۸ ه.ش.....
- ۲۲۲ بارش باران سیاه ۱۳۶۹ ه.ش. و ۱۳۷۰ ه.ش.....
- ۲۲۲ بارش برف سال ۱۳۷۶ ه.ش.....
- ۲۲۲ کسوف (خورشید گرفتگی) سال ۱۳۷۸ ه.ش.....
- ۲۲۳ زلزله سال ۱۳۸۱ ه.ش.....
- ۲۲۳ خشک سالی، طوفان و باده گرد و غبار سال ۱۳۸۷ ه.ش.....
- ۲۲۳ جنگ به سال ۱۱۶۱ ه.ق بین اعراب آل کثیر و گندزلوها در عقیلی.....
- ۲۲۴ جنگ به سال ۱۱۶۵ ه.ق بین سید فرج الله و محمد رضا بیگ حاکم شوشتر (در عقیلی).....
- ۲۲۴ کشته شدن داوود خان بهداروند در ۱۲۴۳ ه.ق (در عقیلی).....
- ۲۲۷ هجوم قوای معتمدالدوله گرجی به عقیلی در ۱۱۰۷ ه.ق - ۱۸۴۱ م.....
- ۲۲۸ دستگیری جعفرقلی خان بهداروند توسط قزاقها در ۱۱۸۵ ه.ق.....
- ۲۲۹ شکار آخرین شیر عقیلی در دهه ۱۲۴۰ ه.ش.....
- ۲۳۰ سردار محتشم و خرید املاک عقیلی در دهه ۱۲۷۰ ه.ش.....
- ۲۳۲ تخریب قنات غرب روستای ترکالکی در دهه ۱۲۸۰ ه.ش.....
- ۲۳۳ حمله اعراب به عقیلی در بهار ۱۲۹۰ ه.ش.....
- ۲۳۵ خلع سلاح مردم عقیلی در ۱۳۱۶ ه.ش.....
- ۲۳۶ سقوط هواپیمای مجید خان بختیار در رودخانه کارون، سال ۱۳۳۵ ه.ش.....
- ۲۳۷ اصلاحات ارضی عقیلی در سال ۱۳۴۱ ه.ش.....
- ۲۳۷ تأسیس شرکت سهامی زراعی عقیلی در دهه ۱۳۵۰ ه.ش.....

تسطیح اراضی عقیلی در اواخر دهه ۱۳۶۰ ه.ش ۲۳۸

سفر آقای هاشمی رفسنجانی رئیس جمهور وقت به عقیلی در سال ۱۳۷۳ ه.ش ۲۳۸

فصل هفتم: آثار باستانی و اماکن زیارتی و سیاحتی عقیلی

آثار باستانی ۲۴۱

آب انبارها ۲۴۱

آسیاب‌ها ۲۴۲

اصطبل مجید خان بختیار ۲۴۵

پُل ها ۲۴۵

تپه‌ها ۲۴۷

دخمه ها ۲۴۷

سد و بندهای آبیاری ۲۴۹

قلعه‌ها ۲۵۱

قنات‌ها ۲۵۵

قبرستان صائیان ۲۵۵

منبر مسجد جامع ترکالکی ۲۵۶

نهر پادشاهی ۲۵۶

ویرانه‌های مازه ی کوشک ۲۵۷

اماکن زیارتی و سیاحتی عقیلی ۲۵۸

امامزاده محمد بن زید علیه السلام - «مُ زرد» ۲۵۸

امام ضامن علیه السلام ۲۶۰

شاه ابوالقاسم روستای کاظم حاج سلطان ۲۶۰

حضرت عباس علیه السلام بدیل ۲۶۱

علی علیه السلام مال حیدر سماله ۲۶۱

۲۶۱	مقام علی علیه السلام سماله
۲۶۱	سید سعید ایستادگی
۲۶۱	بشر حافی سیدان
۲۶۲	سید حسن سیدان
۲۶۲	مرتضی علی علیه السلام مندنی
۲۶۲	سلطان ابراهیم آدهم روستاهای مرتضی و رودنی
۲۶۲	مقام علی علیه السلام شهر ترکالکی
۲۶۲	شاه منگشت شهر ترکالکی
۲۶۲	شاه منگشت روستای مندنی
۲۶۲	باکویی (بابا کوی)
۲۶۳	مقام حضرت ابوالفضل علیه السلام دشت بزرگ
۲۶۳	مقام علی علیه السلام دشت بزرگ
۲۶۳	شاه چراغ علیه السلام دشت بزرگ
۲۶۳	پیر نساء دشت بزرگ
۲۶۳	پیر زلزله چال بتان
۲۶۳	اماکن سیاحتی
۲۶۳	سد و نیروگاه گتوند علیا
۲۶۶	تالاب چال بتان
۲۶۷	اسناد
۲۸۷	تصاویر
۳۴۹	منابع و مأخذ

مقدمه از: دکتر غفار پور بختیار

(عضو هیئت علمی و معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر)

امروزه انجام پژوهش‌های تاریخ محلی روزبه‌روز در تزايد و افزایش است. این بدان خاطر است که هر روز تعداد علاقه‌مندان به پژوهش در تاریخ و جغرافیای محلی بیشتر می‌شود. جوانان و پیران علاقه‌مند به ثبت و ضبط نکته‌ها و مسایل مربوط به زادگاه خویش در حفظ دسماه‌ردهای فرهنگی و تمدنی شهرها و روستاهای خود مجاهدت بسیار می‌ورزند تا بلکه آنها را از گزند فراموشی و یا آسیب حوادث روزگار محفوظ نمایند.

جناب آقای محمد حسین زاده یکی از این اسماخا است که در حقیقت علاقه‌ی بسیاری به زادگاه خود عقلی دارد و طی سال‌ها زحمت و رنج طاقت‌فرسا به دنبال ثبت و ضبط اخبار و اطلاعات مربوط به عقلی بوده است. وی به گردآوری اطلاعات و اخبار، اسناد و نوشته‌ها از درون متون تاریخ و جغرافیای اصلی و یا تحقیقاتی اکتفا نکرده بلکه با مسافرت به همه‌ی روستاهای عقلی و بازدید از آثار و بناهای تاریخی، مذهبی و فرهنگی آنها و با انجام صدها ساعت مصاحبه با مطلعین روستاهای عقلی که اطلاعات و بصیرت کافی از گذشته‌ی روستای خود داشته‌اند توانسته است یک مجموعه‌ی ارزشمند تحت عنوان «عقلی به روایت تاریخ» فراهم آورد.

کوشش و مجاهدت ایشان در این خصوص را ارج نهاده و سپاس گذاریم و این

مهم را ما از آثار و بناهای تاریخی آن می‌فهمیم. روشن است که عقیلی تاریخی با قدمت و غنای بسیار داشته است.

واژه‌ی عقیلی که گویا ریشه در نام عقیل بن ابیطالب دارد و یا شاید هم ریشه‌ای ایلامی داشته باشد به مجموعه روستاهای واقع در دشت حاصلخیزی گفته می‌شود که در حقیقت یکی از حاصلخیزترین و بابرکت‌ترین دشت‌های کشاورزی خوزستان می‌باشد.

برای اولین بار حمدالله مستوفی مورخ دوره‌ی مغول در کتاب تاریخ گزیده و پس از آن امیر شرف الدین بیسی در کتاب شرف نامه یا تاریخ مفصل کردستان این واژه را چنین به کار برده‌اند که عقیلی نام یکی از ۲۹ طایفه‌ای است که جهت حمایت از یکی از اتابکان کر بزرگ در منطقه (به نام هزار اسب) از جبل سحاق شام به خوزستان مهاجرت نموده‌اند.

عقیلی در طول تاریخ دوران پر فراز و نشیبی را از سر گذرانده و حوادث و وقایع بسیاری را پشت سر گذاشته است که نگارنده‌ی این کتاب در صفحه به صفحه‌ی کتاب خود به خوبی حوادث و بلاها و تلخی و شیرینی‌هایی که بر عقیلی رفته است را شرح داده است؛ اما این منطقه در اواخر دوره قاجار به تملک غلامحسین خان سردار محتشم بختیاری فرزند امام قلی خان حاجی ایلخانی در آمد و تیول سوار بختیاری حاضر رکاب در خوزستان به فرماندهی سلطان محمدخان سردار اشجع برادر سردار محتشم گردید. به هنگام شرکت بختیاری‌ها در مبارزه با استبداد محمدعلی شاه و حمایت از مشروطیت و فتح تهران، قدرت بختیاری‌ها در کشور رو به فرونی گذاشت و سواران ویژه‌ای از ایل بختیاری مأمور برقراری نظم و امنیت خوزستان گردیدند. مخارج این سواران از درآمد املاک عقیلی در نظر گرفته شد و

ملک میزدج در چهارمحال تیول سواران بختیاری حاضر در رکاب ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه بوده است. در خصوص حاصلخیزی اراضی عقیلی ذکر همین نکته کافی است که پروفیسور گارثویت در کتاب تاریخ سیاسی اجتماعی بختیاری می نویسد:

مالیات عقیلی که سردار محتشم در دوران مشروطیت به حکمران خوزستان می پرداخت «دوازده هزار تومان» بود اما مالیات کل بختیاری به دولت بیشتر از «پانزده هزار تومان» نبوده است.

با سقوط حکومت قاجار، رضاشاه پهلوی تلاش بسیار کرد تا عقیلی را همچون سایر مناطق از تملک خوانین بختیاری بیرون آورد؛ اما مقاومت سردار محتشم و پسرانش و اطاله جریان تا سال ۱۳۲۰ ه.ش باعث گردید این منطقه تا زمان اصلاحات ارضی همچنان در تملک پسران سردار محتشم باقی بماند.

از آن پس املاک این منطقه در اختیار دهقانانی قرار گرفت که سالها بر روی این اراضی زحمت کشیده بودند که تاکنون نیز درید تصرف و مملکت آنهاست. عقیلی که هم زادگاه نویسنده این کتاب و هم وطن نویسنده این سطور و زاد و بوم مردان و زنان بسیاری است که حتی اگر در آنجا ساکن نباشند اما آن را با جان و دل دوست دارند، علی رغم گذشت روزگار و حوادث و وقایعی که بر آن گذشته است در طول تاریخ پاینده و سرافراز بوده و انشاء الله این عزت و سرافرازی با کوشش همه عقیلی زادگان و یا عقیلی دوستان متداوم خواهد بود.

غفار پور بختیار - فروردین ماه ۱۳۹۳ ه.ش